

Factors Affecting the Formal and Informal Debt of Households

Sasicha Modmontin^{1*} and Siwapong Dheera-aumpon²

¹ Master's degree student, Department of Economics, Faculty of Economics, Kasetsart University, Thailand

² Department of Economics, Faculty of Economics, Kasetsart University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: sasicha.mo@ku.th

ABSTRACT

This article aimed to study the factors influencing households to incur debt from both formal and informal sectors concurrently. The data used for analysis are secondary data from the 2023 Survey of the Economic and Social Conditions of Households by the National Statistical Office, which consists of 22,861 households, divided into 650 households that incur debt both in the formal system and outside the system at the same time and 22,211 households that incur debt only in the system. The statistical tool used for data analysis is a probit model. The result of the study found that male household heads, older household heads, higher educational attainment are negatively associated with holding both formal and informal debt. In contrast, economic class, being self-employed or working as employees or clerks, and borrowing for educational or business purposes, and greater financial assets positively associated with dual borrowing behavior. Regarding marginal effects, households borrowing for business purposes exhibit the highest likelihood of holding both formal and informal debt. This is followed by households borrowing for educational purposes.

Keywords: Debt, Formal Debt, Informal Debt, Household Debt

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภาระการก่อหนี้ในระบบและนอกระบบของครัวเรือน

ศศิชา หมดมลทิล^{1*} และ ศิวพงศ์ ธีรอำพน²

¹ นิสิตปริญญาโท ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

² ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: sasicha.mo@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ คือ ข้อมูลพหุคูณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2566 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ จำนวน 22,861 ครัวเรือน แบ่งเป็น ครัวเรือนที่ก่อหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน จำนวน 650 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ก่อหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว จำนวน 22,211 ครัวเรือน และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ แบบจำลองโพรบิท ผลการศึกษาพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยที่ส่งผลในทิศทางตรงข้ามกับการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ในขณะที่ชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน คือ อาชีพครัวเรือนที่มีอาชีพเป็นผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง และอาชีพคนงาน พนักงานหรือเสมียน และครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ คือ กู้ยืมเพื่อใช้ในการศึกษาและกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจ สินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน เป็นปัจจัยที่ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน และผลการศึกษาความน่าจะเป็นที่ครัวเรือนจะตัดสินใจก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันพบว่า ครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจจะส่งผลให้โอกาสที่ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อใช้ในการศึกษา

คำสำคัญ: การก่อหนี้, หนี้ในระบบ, หนี้นอกระบบ, หนี้ครัวเรือน

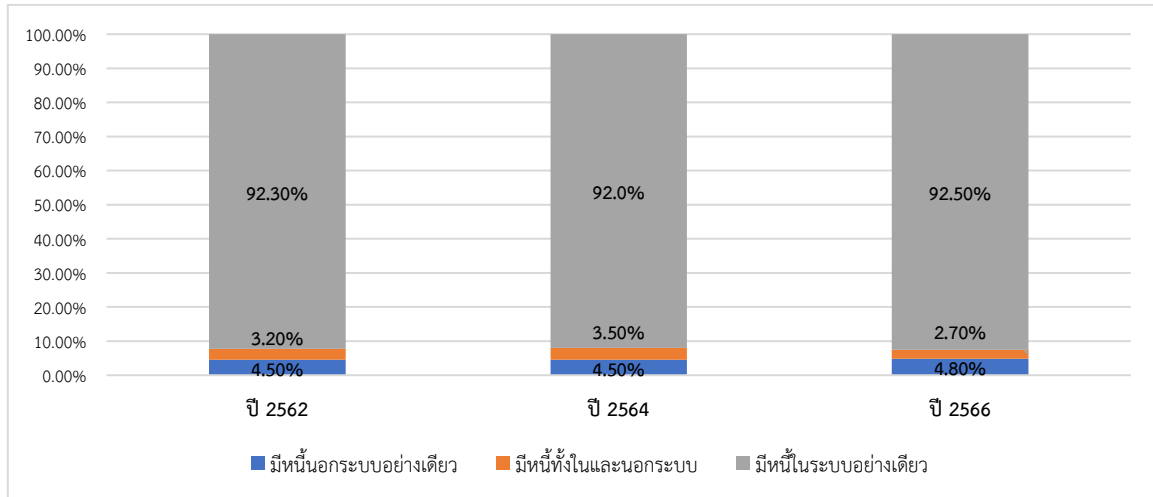
© 2025 JSSP: Journal of Social Science Panyapat

บทนำ

หนี้ครัวเรือนเป็นปัญหาที่สะสมมายาวนานซึ่งขัดขวางไม่ทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปข้างหน้าได้อย่างยั่งยืน (บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนยูโอบี (ประเทศไทย) จำกัด, 2566) โดยการก่อหนี้ครัวเรือนที่มากเกินไปจะส่งผลให้เศรษฐกิจไทยอ่อนแอและเปราะบาง และหากไม่สามารถควบคุมหนี้ครัวเรือนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม หรือปล่อยให้หนี้ครัวเรือนของประชาชนมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้นเกินกว่าการขยายตัวของเศรษฐกิจ จะไม่เพียงแค่นำมาซึ่งวิกฤติทางเศรษฐกิจ แต่จะส่งผลถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในระบบเศรษฐกิจที่รุนแรงขึ้นด้วย ซึ่งจากการศึกษาของศูนย์วิจัยกรุงศรี (2567) พบว่า สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP และภาระหนี้ต่อรายได้ของประเทศไทยยังคงสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก ทั้งนี้ข้อมูลจากธนาคารเพื่อการชำระหนี้ระหว่างประเทศ (Bank for International Settlements: BIS) บ่งชี้ว่า จากสถิติหนี้ภาคครัวเรือนต่อ GDP ธ.ค. 2019 และ มิ.ย. 2023 พบว่า อัตราหนี้สินครัวเรือนของประเทศไทย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 90.8 ซึ่งเป็นรองเพียง 2 ประเทศ คือ ฮองกง ที่มีอัตราหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยที่ร้อยละ 95.9 และเกาหลีใต้ ซึ่งมีอัตราหนี้สินครัวเรือนสูงที่สุดที่ร้อยละ 101.7 (ศูนย์วิจัยกรุงศรี 2567)

ทั้งนี้หนี้ครัวเรือน สามารถแบ่งตามประเภทของหนี้สินได้ทั้งสิ้น 3 ประเภท ได้แก่ 1) การกู้ยืมในระบบเพียงอย่างเดียว 2) การกู้ยืมทั้งในระบบและนอกระบบ และ 3) การกู้ยืมนอกระบบเพียงอย่างเดียว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) โดยการกู้ยืมจากระบบ คือ การกู้ยืมหรือขอสินเชื่อจากสถาบันทางการเงินที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงการคลัง ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย และการกู้ยืมจากนอกระบบ คือ การกู้ยืมที่ไม่ได้มีกฎหมายรองรับ อาทิ บุคคลทั่วไป นายทุน ครอบครัว ซึ่งจากผลการศึกษาสัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้ จำแนกตามประเภทของหนี้สิน ในปี 2562 ปี 2564 และ ปี 2566 พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว สะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึง

สินเชื่อในระบบได้ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากนโยบายจากภาครัฐที่พยายามช่วยเหลือให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากขึ้น สอดคล้องกับรายงานผลสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินภาคครัวเรือน ปี 2565 ที่พบว่า ครัวเรือนใช้บริการกับผู้ให้บริการในระบบเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 97.3 ในขณะที่ปี 2563 มีครัวเรือนใช้บริการกับผู้ให้บริการในระบบเพียงร้อยละ 95.6 แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในปี 2564 การกู้ยืมจากทั้งในระบบและนอกระบบอยู่ที่ร้อยละ 3.5 ซึ่งมีสัดส่วนของครอบครัวที่มีหนี้ทั้งในและนอกระบบเพิ่มมากขึ้นจากปี 2562 โดยมีรายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้ จำแนกตามประเภทของหนี้สิน ปี 2562 2564 และ 2566
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562, 2564, 2566)

จากจำนวนของครัวเรือนที่มีหนี้พร้อมกันทั้งในระบบและนอกระบบที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นนั้น ทำให้มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ถึงแม้ว่าหนี้ในระบบจะมีความเป็นธรรมและมีความชัดเจน เพราะมีกฎหมายคุ้มครอง อีกทั้งได้รับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ถูกลง และมีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน (นิภาพันท์ พูนเสถียรทรัพย์, 2567) แต่เพราะเหตุใดจึงมีจำนวนครัวเรือนจำนวนเพิ่มมากขึ้นเลือกที่จะก่อหนี้ในระบบเพิ่มจากหนี้ในระบบที่มีอยู่ ทั้งที่หนี้ในระบบนั้นเป็นหนี้ที่มีความเสี่ยงด้านความปลอดภัย อาจต้องเผชิญกับปัญหาความรุนแรงจากการทวงหนี้ของเจ้าหนี้ และยังต้องเผชิญกับอัตราดอกเบี้ยที่สูงจนไม่สมเหตุสมผล (ชญาวดี ชัยอนันต์, 2566) เมื่อพิจารณาข้างต้นจึงพบว่าผลกระทบเมื่อครัวเรือนมีหนี้พร้อมกันทั้งในระบบและนอกระบบ ก็ย่อมส่งผลทำให้เกิดความเปราะบางต่อเสถียรภาพทางการเงินและภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศที่อาจนำมาสู่วิกฤตเศรษฐกิจตามมาในที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษา เรื่องปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการก่อหนี้ในระบบและนอกระบบของครัวเรือน เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ประชาชนต้องตัดสินใจก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อม ๆ กันเพิ่มมากขึ้นถึงแม้ว่าที่ผ่านมาภาครัฐจะมีการสนับสนุนให้เกิดการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ และได้หยิบยกปัญหาหนี้ในระบบมาเป็นวาระแห่งชาติเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบให้หมดไป โดยการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษากับกลุ่มครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ในปี 2566 เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวทำให้สถาบันการเงินในระบบและภาครัฐสามารถกำหนดกลยุทธ์เพื่อเพิ่มการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ และกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยทางประชากรศาสตร์ เศรษฐกิจ และภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของ ครัวเรือนในการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน
2. เพื่อเปรียบเทียบลักษณะของครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบ และนอกระบบพร้อมกัน กับครัวเรือนที่ก่อหนี้เฉพาะในระบบ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) โดยวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่รวบรวมมาได้โดยอาศัยแบบจำลองทางเศรษฐมิติ เพื่อใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยโพรบิต (Probit Regression Analysis) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ข้อมูลภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ซึ่งรวบรวมจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2566 ประกอบด้วยข้อมูลครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ทั้งหมด 650 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบเพียงอย่างเดียว 22,211 ครัวเรือน

2. ตัวแปรใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรตามเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) มี 2 ค่า ได้แก่ ครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ($Debt = 1$) และครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบเพียงอย่างเดียว ($Debt = 0$)

2.2 ตัวแปรอิสระ

2.2.1 ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศหัวหน้าครัวเรือน อายุหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และ เส้นทางเศรษฐกิจของโดยจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีงานวิจัยที่ทำการศึกษารความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดหนี้ในระบบกับปัจจัยส่วนบุคคล และพฤติกรรม ซึ่งได้แก่ พฤติกรรมการบริโภค และการวางแผนทางการเงิน ผลการศึกษาพบว่า อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการก่อหนี้ในระบบ (กนกพร ตันกิจเจริญ และคณะ, 2562) และยังมีงานวิจัยที่ทำการศึกษา ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้ของครัวเรือนในภาคเหนือและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าหนี้ของครัวเรือนใน พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพโสด และการไม่ได้รับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนจะลดโอกาสในการก่อหนี้ครัวเรือน และเส้นทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจก่อหนี้ของ (เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช, 2551)

2.2.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ครัวเรือน อัตราการพึงพิงของครัวเรือน สัดส่วนของรายได้ที่มาจากการทำงาน สัดส่วนของรายได้ที่มาจากความช่วยเหลือ และมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงิน วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม โดยจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีงานวิจัยที่ทำการศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการเข้าถึงสินเชื่อผ่านช่องทางของประชาชนรายย่อยในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านรายได้ที่เพิ่มขึ้นมีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสินเชื่อผ่านช่องทางเพิ่มขึ้น สำหรับปัจจัยด้านสถานภาพโสด ปัจจัยด้านอาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพลูกจ้าง (รายวัน/รายเดือน) อาชีพธุรกิจส่วนตัว และพนักงานบริษัทเอกชน รวมทั้งปัจจัยด้านการมีภาระหนี้สินอื่น ๆ มีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงสินเชื่อผ่านช่องทางลดลง (วาริชา อัทธายุวรรณ, 2558) และยังมีงานวิจัยที่ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้ในระบบและในระบบของครัวเรือนในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมพบว่า ครัวเรือนที่กู้เงินจากในระบบเพื่อที่อยู่อาศัย เพื่อลงทุนในธุรกิจ เพื่อการศึกษา และกู้จากนอกระบบเพื่อที่อยู่อาศัยนั้นส่งผลให้ หนี้สินเพิ่มขึ้นมากกว่ากู้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ (นริศรา จันเพชร, 2559)

2.2.3 ปัจจัยในด้านภูมิศาสตร์ คือ เขตที่อยู่อาศัย โดยจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีงานวิจัยที่ทำการศึกษารปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้ในระบบและในระบบของครัวเรือนในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมครัวเรือนที่อยู่ในเขตเทศบาลส่งผลให้หนี้เพิ่มขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบมากกว่าครัวเรือนนอกเขตเทศบาล (นริศรา จันเพชร, 2559)

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 เมื่อเพศชายเป็นหัวหน้าครัวเรือน จะส่งผลให้ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้น เนื่องจากเพศชายมีความระมัดระวังในการใช้เงินน้อยกว่าเพศหญิง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

3.2 เมื่ออายุหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง ตามทฤษฎีการบริโภคแบบวงจรชีวิต

3.3 เมื่อระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงขึ้น จะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง น่าจะมีความรู้ทางการเงินที่มากกว่ากลุ่มคนที่มีระดับการศึกษาต่ำ (กนกพร ตันกิจเจริญ และคณะ, 2562)

3.4 รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง เนื่องจากที่รายได้เพิ่มขึ้น จะทำให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายต่าง ๆ (นริศรา จันเพชร, 2559; วิษญาดา ฤทธิชัย, 2566)

3.5 เมื่อครัวเรือนอยู่ในเขตเทศบาล จะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง เนื่องจากในเขตเทศบาลมักมีความเจริญมากกว่า จึงสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้มากกว่าครัวเรือนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ (เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช, 2551)

3.6 เมื่อครัวเรือนมีชั้นทางเศรษฐกิจเป็นผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจจะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้น เนื่องจากขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน (พรทิพย์ แสงช่วง และศิวพงศ์ อธิอำพน, 2564; กนกพร ตันกิจเจริญ และคณะ, 2562)

3.7 เมื่อครัวเรือนมีอัตราการพึ่งพิงสูง จะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีภาระและค่าใช้จ่าย ที่เพิ่มมากขึ้น (เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช, 2551; พรทิพย์ แสงช่วง และศิวพงศ์ อธิอำพน, 2564)

3.8 เมื่อครัวเรือนมีส่วนของรายได้ที่มาจากการทำงานมาก จะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง เนื่องจากเป็นรายได้หลัก/รายได้ถาวร ตามทฤษฎีรายได้ถาวร

3.9 เมื่อครัวเรือนมีส่วนของรายได้ที่อื่นมาก จะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันมากขึ้น เนื่องจากเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน ตามทฤษฎีรายได้ถาวร

3.10 ครัวเรือนที่มีการกู้เงินซื้อ/เช่าซื้อบ้าน และ/หรือ ที่ดิน และอื่น ๆ จะส่งผลให้ก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง เนื่องจาก เป็นทรัพย์สินที่มีราคาสูง ส่งผลให้ความสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนน้อยลง (นริศรา จันเพชร, 2559)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ผ่าน โปรแกรม STATA

4.1 สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Statistics Analysis) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ความถี่ (Frequency) และค่าเฉลี่ย (Mean) และนำเสนอข้อมูลในตารางเพื่ออธิบายเบื้องต้นของข้อมูล

4.2 สถิติวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inferential Statistical Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐาน คือ การวิเคราะห์ถดถอยโพรบิต (Probit Regression Analysis) โดยทำการประมาณการผ่านแบบจำลอง ดังนี้

$$P(\text{Debt}=1|\text{Male, Age, Education, Income, Urban, Socio_Economic, Dependency, Permanent_Income, Temporary_Income, Financial_Asset, Purpose_Asset, Purpose_Education, Purpose_Business}) = F(\alpha + \beta_1(\text{Male}_i) + \beta_2(\text{Age}_i) + \beta_3(\text{Education}_i) + \beta_4(\text{Income}_i) + \beta_5(\text{Urban}_i) + \beta_6(\text{Farm_Operator}_i) + \beta_7(\text{Entrepreneur}_i) + \beta_8(\text{Manager}_i) + \beta_9(\text{Labour}_i) + \beta_{10}(\text{Dependency}_i) + \beta_{11}(\text{Permanent_Income}_i) + \beta_{12}(\text{Temporary_Income}_i) + \beta_{13}(\text{Financial_Asset}_i) + \beta_{14}(\text{Purpose_Home}_i) + \beta_{15}(\text{Purpose_Education}_i) + \beta_{16}(\text{Purpose_Business}_i) + \beta_{17}(\text{Purpose_Agriculture}_i) + \epsilon_i)$$

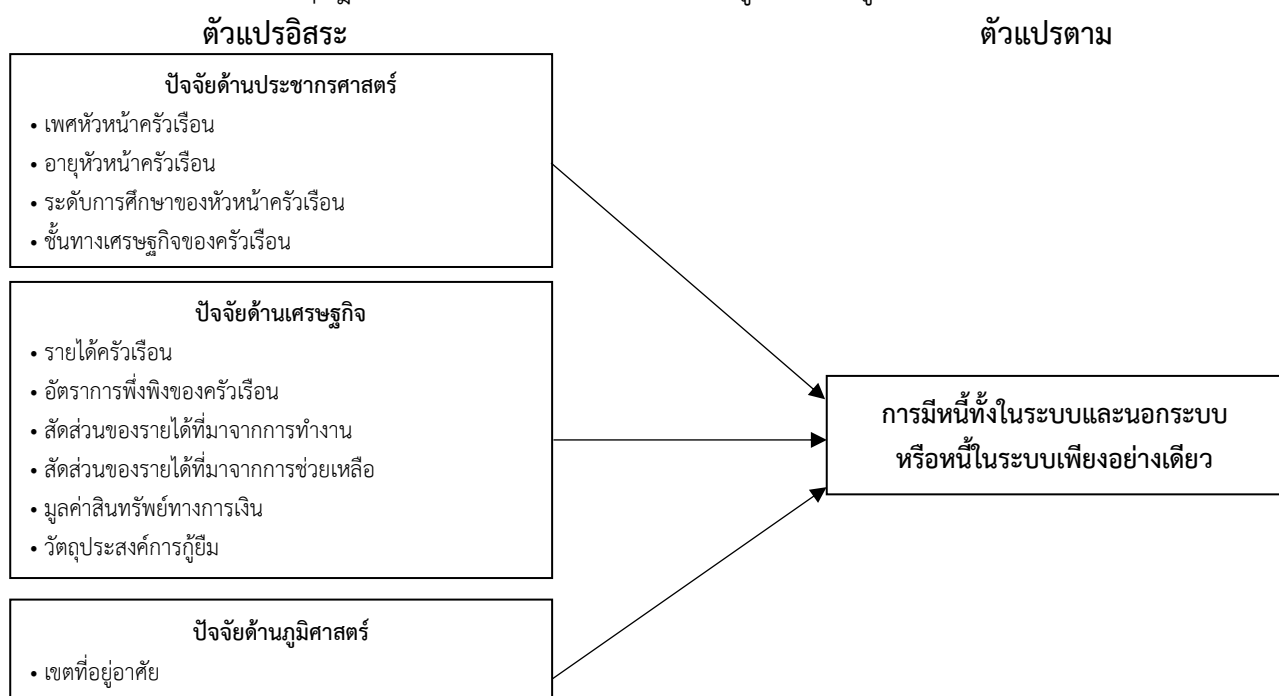
โดยที่

P()	คือ ความน่าจะเป็น
F	คือ ฟังก์ชันความน่าจะเป็นสะสม (Cumulative Distribution Function: CDF)
α	คือ ค่าสัมประสิทธิ์คงที่
β_k	คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระที่ k
i	คือ เลขครัวเรือน

Male	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงเพศของหัวหน้าครัวเรือน
Age	คือ อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)
Education	คือ แสดงระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน
Income	คือ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (บาทต่อเดือน)
Urban	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงชนิดชุมชนที่อยู่อาศัยครัวเรือน
Farm Operator	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
กลุ่มฐาน	คือ ครัวเรือนที่ชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ
Entrepreneur	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
Manager	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
Labour	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
Dependency	คือ อัตราการพึ่งพิงของครัวเรือน (ร้อยละ)
Permanent_Income	คือ สัดส่วนรายได้จากการทำงานต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน (ร้อยละ)
Temporary_Income	คือ สัดส่วนรายได้ที่มาจากความช่วยเหลือต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน (ร้อยละ)
Financial_Asset	คือ มูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน (บาท)
Purpose_Home	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงวัตถุประสงค์การกู้ของครัวเรือน
กลุ่มฐาน	คือ ครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์การกู้เพื่อใช้จ่ายอุปโภคบริโภค
Purpose_Education	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงวัตถุประสงค์การกู้ของครัวเรือน
Purpose_Business	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงวัตถุประสงค์การกู้ของครัวเรือน
Purpose_Agriculture	คือ ตัวแปรหุ่นแสดงวัตถุประสงค์การกู้ของครัวเรือน
ε_i	คือ ค่าคลาดเคลื่อน (Error Term)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการรวบรวม ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมาบูรณาการเป็นกรอบความคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2568)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

จากการศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22,861 ครัวเรือน พบว่าเป็นครัวเรือนที่ก่อหนี้ในระบบและนอกระบบพร้อมกัน จำนวน 650 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย ร้อยละ 52.46 อายุเฉลี่ย 51.49 ปี อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ร้อยละ 52.66 และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาหรือเทียบเท่า และยังมีหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 7.23 เมื่อเปรียบเทียบกับหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มที่ก่อหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว พบว่า หัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มที่ก่อหนี้ในระบบอย่างเดียวมีอายุเฉลี่ยสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน และหัวหน้าครัวเรือนในกลุ่มที่ก่อหนี้ในระบบอย่างเดียวมีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 16.46 ซึ่งมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป กว่า 2 เท่า สำหรับเส้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันร้อยละ 42.46 เป็นผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ รองลงมาเป็น คนงาน/พนักงาน/เสมียน ผู้ทำการเกษตร และผู้จัดการ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ ร้อยละ 37.69 ร้อยละ 10.77 และ ร้อยละ 6.77 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนในกลุ่มที่ก่อหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว พบว่า มีเส้นทางเศรษฐกิจ ผู้จัดการ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ ร้อยละ 14.00 ซึ่งมากกว่าครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ถึง 2 เท่า และมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเฉลี่ยของครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน 94,670.30 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนในกลุ่มที่ก่อหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว พบว่า มีมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเฉลี่ย 185,173.61 บาท ซึ่งมากกว่าครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน เกือบ 2 เท่า

2. การประมาณการปัจจัยที่ส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน

การประมาณการปัจจัยที่ส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน โดยแบบจำลองโพรบิท เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน โดย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 พบว่า มูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน และปัจจัยทางประชากรศาสตร์และวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมส่งผลทำให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 กล่าวคือ เพศของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง ในขณะที่ เส้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง และคนงาน/พนักงาน/เสมียน วัตถุประสงค์การกู้ยืม อันได้แก่ กู้เพื่อการศึกษาและกู้เพื่อทำธุรกิจ โดย เพศของหัวหน้าครัวเรือน เส้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง และคนงาน/พนักงาน/เสมียน ส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้น โดยมีเพียงเพศของหัวหน้าครัวเรือนและเส้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง และคนงาน/พนักงาน/เสมียน ที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน โดยแบบจำลองสามารถอธิบายความแปรปรวนของการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบของครัวเรือนได้ ร้อยละ 4.64

ตารางที่ 1 ผลประมาณการปัจจัยที่ส่งผลให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน โดยแบบจำลองโพรบิท (Probit Model)

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.	P-Value
เพศของหัวหน้าครัวเรือน	-0.104	0.035	0.003***
อายุหัวหน้าครัวเรือน	-0.0095	0.002	0.000***
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	-0.150	0.021	0.000***
เส้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน			
- ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง	0.152	0.049	0.002***
- คนงาน/พนักงาน/เสมียน	0.150	0.042	0.000***

ตารางที่ 1 ผลประมาณการปัจจัยที่ส่งผลให้ครัวเรือนก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน โดยแบบจำลองโพรบิต (Probit Model) (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.	P-Value
วัตถุประสงค์การกู้ยืม			
- เพื่อใช้ในการศึกษา	0.350	0.072	0.000***
- เพื่อทำธุรกิจ	0.478	0.050	0.000***
มูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินของครัวเรือน	0.000000173	0.000	0.000**
Number Of Observation = 22,861 Log likelihood = -2,817.8399 Pseudo R ² = 0.0464			

หมายเหตุ: * ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.10 ** ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

*** ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 และตารางแสดงผลหลังจากการตัดตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญออกทั้งหมด

ในส่วนของการประมาณค่า Marginal Effect ซึ่งเป็นการการหาขนาดของปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันหรือความน่าจะเป็นที่ครัวเรือนจะตัดสินใจก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน พบว่า

1. เพศหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายต่อเพศของหัวหน้าครัวเรือนมีค่าเท่ากับ -0.0058 สามารถอธิบายได้ว่า หากหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย จะมีแนวโน้มทำให้โอกาสที่ครัวเรือนตัดสินใจก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันน้อยกว่าหากหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง ร้อยละ 0.58 เนื่องจากความสามารถในการหารายได้ของเพศชายมีมากกว่าเพศหญิง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564)

2. ชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า ค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายต่อครัวเรือนที่มีชั้นทางเศรษฐกิจเป็นผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง มีค่าเท่ากับ 0.0092 สามารถอธิบายได้ว่า หากชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเปลี่ยนจากผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจไปเป็นผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะตัดสินใจก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.92 และค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายต่อครัวเรือนที่มีชั้นทางเศรษฐกิจเป็นพนักงาน/พนักงาน/เสมียน มีค่าเท่ากับ 0.0114 สามารถอธิบายได้ว่า หากชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเปลี่ยนจากผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจไปเป็นพนักงาน/พนักงาน/เสมียน จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะตัดสินใจก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.14 ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากระดับรายได้ที่ไม่สูงมากนักหรือรายได้ที่ไม่แน่นอนทำให้รายได้ที่ได้รับไม่เพียงพอต่อรายจ่าย

3. วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม พบว่า ค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายต่อครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์การกู้ยืมเพื่อใช้ในการศึกษามีค่าเท่ากับ 0.0268 สามารถอธิบายได้ว่า หากเปรียบเทียบครัวเรือนไม่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อใช้ในการศึกษาและครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อใช้ในการศึกษา พบว่า ครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อใช้ในการศึกษา จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะตัดสินใจก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.68 และค่าผลกระทบหน่วยสุดท้ายต่อครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์การกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจมีค่าเท่ากับ 0.0388 สามารถอธิบายได้ว่า หากเปรียบเทียบครัวเรือนไม่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจและครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจ พบว่า ครัวเรือนที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจ จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนจะตัดสินใจก่อนนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.88 ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการวงเงินที่ได้รับไม่เพียงพอและต้องใช้เงินอย่างฉุกเฉิน จำเป็น เร่งด่วนได้ (สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2566) โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประมาณค่า Marginal Effect

ตัวแปรอิสระ	ค่า Marginal Effect	P-Value
เพศของหัวหน้าครัวเรือน	-0.0058	0.004***
ชั้นทางเศรษฐกิจของครัวเรือน		
- ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง	0.0092	0.004***
- คนงาน/พนักงาน/เสมียน	0.0114	0.000***
วัตถุประสงค์การกู้ยืม		
- เพื่อใช้ในการศึกษา	0.0268	0.000***
- เพื่อทำธุรกิจ	0.0388	0.000***

หมายเหตุ: * ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.10 **ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

*** ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01

อภิปรายผล

อายุ และรายได้ของหัวหน้าครัวเรือน จะลดโอกาสของครัวเรือนในการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ทั้งนี้เนื่องจากอายุที่เพิ่มมากขึ้น จะส่งผลทำให้บุคคลนั้น ๆ ใช้เหตุและผลในการตัดสินใจ รวมถึงมีความระมัดระวังในการก่อหนี้ทั้งใน และนอกระบบมากยิ่งขึ้น จึงเป็นผลทำให้โอกาสของครัวเรือนในการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง เช่นเดียวกันกับรายได้ เมื่อในครัวเรือนมีรายได้มากขึ้น ส่งผลทำให้มีสภาพคล่องทางการเงินที่ใช้ในการหมุนเวียนในครอบครัวมากขึ้น ซึ่งส่งผลทำให้โอกาสของครัวเรือนในการก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันลดลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณรากร แสงมณี (2551) ที่ศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตที่ก่อให้เกิดโอกาสในการสร้างภาระหนี้บัตรเครดิต ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ช่วงอายุอยู่ในวัยเริ่มต้นทำงาน มีรายได้น้อย จะมีพฤติกรรมในการใช้บัตรเครดิตในลักษณะกู้ยืมสูง และจะลดพฤติกรรมลงเมื่ออายุและระดับรายได้สูงขึ้น และยังสอดคล้องกับ กมลพรรณ โคจรตระกูล และสิวพงศ์ อีร์อำพน (2566) ที่พบว่า ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับปริมาณหนี้ของครัวเรือน ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิก ครัวเรือนมีสิทธิเบิกค่ารักษาพยาบาลจากหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ ครัวเรือนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รายได้ต่อเดือน ค่าใช้จ่ายอุปโภคบริโภคต่อเดือน ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สิน มูลค่าสินทรัพย์ทางการเงิน ครัวเรือนมีปัญหาการใช้จ่าย และความสามารถในการกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจ

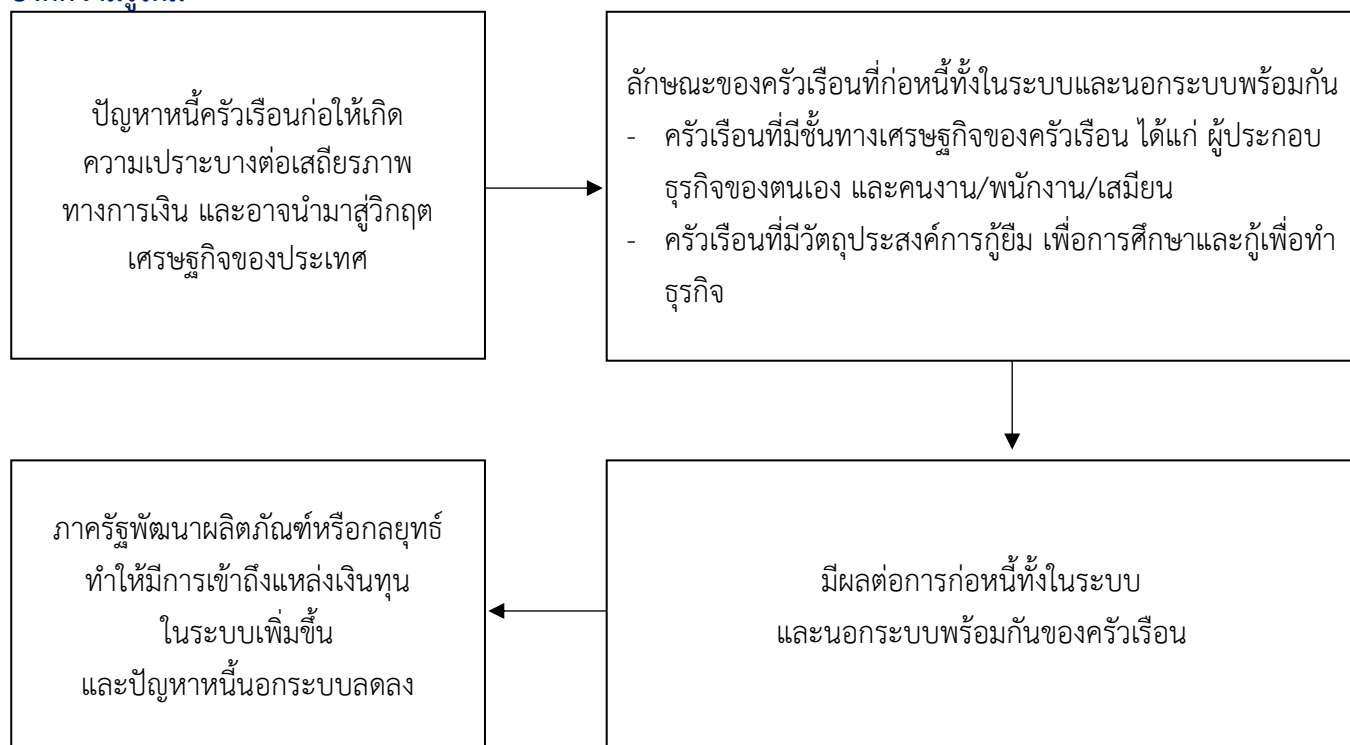
วัตถุประสงค์การกู้ยืม อันได้แก่ กู้เพื่อการศึกษาและกู้เพื่อทำธุรกิจ เป็นปัจจัยที่เพิ่มโอกาสให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันมากที่สุด ทั้งนี้ในส่วนของการกู้เพื่อศึกษานั้นถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาด้วยการให้เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาแก่นักเรียนหรือนักศึกษา แต่กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่มีก็ยังไม่ครอบคลุมกับการศึกษาในแต่ละหลักสูตร ทำให้บางหลักสูตรผู้ปกครองต้องจ่ายส่วนต่างค่าการศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดหนี้กู้ยืมนอกระบบมาใช้จ่ายค่าการศึกษาเพิ่มขึ้นได้ โดยผลการศึกษาที่พบสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นริศรา จันเพชร (2559) ที่ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้ในระบบและนอกระบบของครัวเรือนในประเทศไทย ที่พบว่า วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้หนี้สินเพิ่มขึ้น ในขณะที่การกู้เพื่อทำธุรกิจก็เช่นเดียวกัน ที่พบว่า เป็นปัจจัยที่เพิ่มโอกาสให้ครัวเรือนก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ทั้งนี้เนื่องจากแม้ว่าสถาบันการเงินจะมีสินเชื่อเพื่อธุรกิจ แต่อาจด้วยความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องการเงินมาหมุนเวียนโดยเฉพาะในปัจจุบันที่สภาพเศรษฐกิจมีความผันผวน ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการโดยตรง เมื่อเกิดความจำเป็นต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนเพิ่มเติมอย่างเร่งด่วนนี้เอง ส่งผลทำให้ผู้ประกอบการต้องตัดสินใจกู้หนี้สินเพิ่มเติม โดยเฉพาะหนี้ในระบบเพื่อนำมาใช้หมุนเวียนในธุรกิจ เนื่องจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบนั้น บางครั้งต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณาสินเชื่อที่ยาวนาน ไม่ทันต่อการนำมาใช้เพื่อความอยู่รอดของธุรกิจ โดยผลการศึกษาที่พบสอดคล้องกับ นริศรา จันเพชร

(2559) ที่ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้นอกระบบและในระบบของครัวเรือนในประเทศไทย ที่พบว่า วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อลงทุนในธุรกิจ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้หนี้สินเพิ่มขึ้นมากกว่ากู้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ

จากการศึกษาในครัวเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นจะเป็นครอบครัวที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาดำรงระดับปริญญาตรี ซึ่งสัดส่วนของครัวเรือนที่มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว พบว่า ครัวเรือนที่มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบมีหัวหน้าครอบครัวที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีน้อยกว่ากลุ่มครัวเรือนที่ก่อหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียวเกือบ 2 เท่า ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงอาชีพที่มีรายได้สูง ซึ่งในผู้ที่มีการศึกษาน้อย ย่อมมีโอกาสที่จะเข้าถึงอาชีพที่มีรายได้สูง ๆ น้อยกว่ากลุ่มคนที่มีการศึกษาที่สูงกว่า ดังนั้นเมื่อมีรายได้น้อย ย่อมมีความเสี่ยงที่จะทำให้มีรายได้ไม่มากเพียงพอต่อการใช้หมุนเวียนในครัวเรือน จึงส่งผลทำให้เกิดโอกาสที่จะก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบเพิ่มมากขึ้นได้ โดยผลการศึกษาที่พบสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ผุสดี กลิ่นเกษร (2552) ที่ทำการศึกษาสภาพหนี้นอกระบบและปัจจัยที่ทำให้สมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์สหภาพแรงงานไทยเรยอน จำกัด เป็นหนี้นอกระบบ พบว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษา และรายได้ ส่งผลต่อการเป็นหนี้นอกระบบ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โรส เตชชัยจินดา (2560) ที่ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกู้เงินนอกระบบและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านการเงินที่มีผลต่อการกู้เงินนอกระบบของประชากรในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ ระดับการศึกษา ระดับรายได้ ส่งผลต่อการตัดสินใจกู้เงินนอกระบบที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยชิ้นนี้สามารถระบุลักษณะของครัวเรือนที่มีแนวโน้มก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันกล่าวคือเป็นครัวเรือนที่มีชั้นทางเศรษฐกิจที่มีรายได้ไม่แน่นอน เช่น ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง หรือ คนงาน/พนักงาน/เสมียน กอปรกับระดับการศึกษาของหัวหน้าของครัวเรือนหากไม่สูงมากนักจะสามารถสะท้อนได้ถึง การขาดความรู้ทางการเงินและความเข้าใจในเงื่อนไขของการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบ นอกจากนี้ยังพบว่าหากครัวเรือนมีสินทรัพย์ทางการเงินน้อยจะถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ครัวเรือนยังตัดสินใจก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 22,861 ครั้วเรือน พบว่า เป็นครั้วเรือนที่ก่อกำเนิดขึ้นในระบบและนอกระบบพร้อมกัน จำนวน 650 ครั้วเรือน โดยส่วนใหญ่มีหัวหน้าครั้วเรือนเป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 51.49 ปี อาศัยอยู่นอกเขต และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาหรือเทียบเท่า เมื่อเปรียบเทียบกับหัวหน้าครั้วเรือนในกลุ่มที่ก่อกำเนิดขึ้นในระบบเพียงอย่างเดียว พบว่า หัวหน้าครั้วเรือนในกลุ่มที่ก่อกำเนิดขึ้นในระบบอย่างเดียวมีอายุเฉลี่ยสูงกว่าหัวหน้าครั้วเรือนที่ก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน และหัวหน้าครั้วเรือนในกลุ่มที่ก่อกำเนิดขึ้นในระบบอย่างเดียวมีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 16.46 ซึ่งมากกว่าหัวหน้าครั้วเรือนที่ก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 2 เท่า สำหรับชั้นทางเศรษฐกิจของครั้วเรือนที่ก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ร้อยละ 42.46 เป็นผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจ โดยเมื่อเปรียบเทียบกับครั้วเรือนในกลุ่มที่ก่อกำเนิดขึ้นในระบบเพียงอย่างเดียว พบว่า มีชั้นทางเศรษฐกิจผู้จัดการ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ ร้อยละ 14.00 ซึ่งมากกว่าครั้วเรือนที่ก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน ถึง 2 เท่า และมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเฉลี่ยของครั้วเรือนที่ก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน 94,670.30 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับครั้วเรือนในกลุ่มที่ก่อกำเนิดขึ้นในระบบเพียงอย่างเดียว พบว่า มีมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเฉลี่ย 185,173.61 บาท ซึ่งมากกว่าครั้วเรือนที่ก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน เกือบ 2 เท่า โดยผลการประมาณปัจจัยที่ส่งผลให้ครั้วเรือนก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน พบว่า เพศของหัวหน้าครั้วเรือน อายุของหัวหน้าครั้วเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครั้วเรือน จะลดโอกาสของครั้วเรือนในการก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน สำหรับชั้นทางเศรษฐกิจของครั้วเรือน ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง และคนงาน/พนักงาน/เสมียน วัตถุประสงค์การกู้ยืม อันได้แก่ กู้เพื่อการศึกษาและกู้เพื่อทำธุรกิจ และมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินเฉลี่ยของครั้วเรือน เป็นปัจจัยที่เพิ่มโอกาสให้ครั้วเรือนก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน นอกจากนี้พบว่า วัตถุประสงค์การกู้ยืมเพื่อการศึกษา มีอิทธิพลต่อการก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันของครั้วเรือนมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่า แม้ภาครัฐจะมีนโยบายในการเรียนฟรี 15 ปี และมีนโยบายในการกู้ยืมเพื่อการศึกษา เช่น กยศ. ก็ยังคงไม่เพียงพอกับความต้องการ นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันของครั้วเรือน รองลงมา คือวัตถุประสงค์การกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบและความไม่เพียงพอในการสนับสนุนนโยบายจากภาครัฐ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาในแบบจำลองปัจจัยที่ส่งผลให้ครั้วเรือนก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน สามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1.1 เนื่องจากครั้วเรือนที่มีวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมเพื่อใช้ในการศึกษา ทำให้โอกาสที่ครั้วเรือนจะตัดสินใจก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้น แม้ว่ารัฐบาลจะมีกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาด้วยการให้เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาแก่นักเรียนหรือนักศึกษา แต่ควรมีการพิจารณางบประมาณให้ครอบคลุมกับการศึกษาในแต่ละหลักสูตรหรือพิจารณาตามความจำเป็น/เหมาะสมของนักศึกษา เพื่อให้เพียงพอต่อการศึกษาและถือเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายให้กับผู้ปกครอง เช่น พิจารณาครั้วเรือนตามความวิกฤติทางการเงิน หากครั้วเรือนที่ไม่เข้าขั้นวิกฤติจะได้รับเพียงค่าครองชีพ แต่หากครั้วเรือนเข้าขั้นวิกฤติจนไม่สามารถส่งบุตรหลานเข้าระบบการศึกษาได้ จะได้รับการพิจารณาทั้งค่าเทอมและค่าครองชีพ เป็นต้น

1.2 สำหรับวัตถุประสงค์การกู้ยืมเพื่อทำธุรกิจ ทำให้โอกาสที่ครั้วเรือนจะตัดสินใจก่อกำเนิดขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันเพิ่มขึ้นเช่นกัน แม้ว่าสถาบันการเงินจะมีสินเชื่อเพื่อธุรกิจแต่อาจด้วยความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องการเงินมาหมุนเวียน ดังนั้น สถาบันการเงินในระบบอาจพิจารณาเพิ่มรูปแบบสินเชื่อลักษณะเงินทุนหมุนเวียนออนไลน์สามารถสินเชื่อผ่านแอปพลิเคชันและได้รับเงินทันที โดยมีวงเงินกู้ยืมไม่สูงมากและไม่จำเป็นต้องมีหลักประกัน ซึ่งจะสามารถช่วยให้ธุรกิจมีสภาพคล่องเพิ่มขึ้นได้

1.3 ครั้วเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกันมีสินทรัพย์ทางการเงินน้อยกว่ากลุ่มครั้วเรือนที่ก่อหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว เกือบ 2 เท่า ดังนั้นควรสร้างความตระหนักในการใช้จ่าย สอนให้รู้จักการวางแผนทางการเงินและปลูกฝังเรื่องการออม เพื่อที่จะทำให้ครั้วเรือนมีสินทรัพย์เพิ่มขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางการเงินที่เพิ่มขึ้น

1.4 ครั้วเรือนที่ก่อหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบพร้อมกัน มีหัวหน้าครั้วเรือนที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีน้อยกว่ากลุ่มครั้วเรือนที่ก่อหนี้ในระบบเพียงอย่างเดียว เกือบ 2 เท่า ดังนั้น รัฐบาลหรือหน่วยงานส่งเสริมนโยบายทางการศึกษา ซึ่งจะถือเป็นตัวเพิ่มโอกาสทางอาชีพด้วย เนื่องจากกลุ่มอาชีพที่มีรายได้สูง ๆ มักจะต้องเป็นกลุ่มที่มีทักษะหรือระดับการศึกษาที่สูง เช่น พิจารณาหลักสูตรทางอาชีพเพิ่มไปในหลักสูตรการเรียนภาคบังคับเพื่อให้สามารถมีช่องทางในการประกอบอาชีพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ตัวแปรอิสระ (Independent variable) แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และ 3) ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ และใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครั้วเรือน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งข้อมูลรายได้ของครั้วเรือนจะถูกเก็บรวบรวมทุก 2 ปี (ปีคู่) และเป็นการสำรวจที่อยู่ในรูปแบบของครั้วเรือน ดังนั้น จึงทำให้ผลการศึกษายังไม่ครอบคลุมกับสาเหตุของการก่อหนี้ครั้วเรือนทั้งหมด ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป อาจศึกษาโดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบถึงแรงจูงใจที่ทำให้ก่อหนี้สินทั้งในและนอกหรือทักษะทางการเงิน เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้ที่แท้จริงและสามารถกำหนดนโยบายได้ตรงจุดมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ตันกิจเจริญ, กฤษณา เหมือนแกร, กาญจนารัตน์ ออมทรัพย์, จิรวรรณ สุวรรณสิขณน์, พรทิพย์ แสงช่วง และ พุฒิพัฒน์ ทวีวิชรพัฒน์. (2562). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดหนี้ในระบบของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. ใน การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 57: สาขาศึกษาศาสตร์, สาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (น. 239-248). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กมลพรรณ โคจรตระกูล และ ศิวพงศ์ ธีรอำพน. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อหนี้ครั้วเรือนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 5(4), 171-186.
- ชญาวดี ชัยอนันต์. (2566). เคลียร์หนี้เรื้อรังปูทางสู่การแก้หนี้อย่างยั่งยืน. สืบค้นจาก <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/prachachat-chayawadee-Feb24.html>.
- ณรากร แสงมณี. (2551). พฤติกรรมการใช้บัตรเครดิต กรณีศึกษา : รูปแบบการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตที่ก่อให้เกิดหนี้และวิธีการจัดการหนี้บัตรเครดิต. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- นริศรา จันเพชร. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบของครั้วเรือน. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- นิภาพันธุ์ พูนเสถียรทรัพย์. (2567). เปรียบเทียบ ข้อดีข้อเสียหนี้ในระบบ VS นอกระบบ. สืบค้นจาก <https://www.scb.co.th/th>.
- บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนยูโอบี (ประเทศไทย) จำกัด. (2566). ถอดสมการปัญหา “หนี้ครั้วเรือนไทย” แก้อย่างไรให้ยั่งยืน. สืบค้นจาก <https://www.uobam.co.th/th/publication/download/341>.
- เบญจมาภรณ์ อมรเลิศพานิช. (2551). ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อหนี้ของครั้วเรือนในภาคเหนือและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าหนี้ของครั้วเรือนในภาคเหนือ. (เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ผุสดี กลิ่นเกสร. (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินนอกระบบของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ในสถานประกอบการ : กรณีศึกษาสหกรณ์ออมทรัพย์สหภาพแรงงานไทยเรยอน จำกัด. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

- พรทิพย์ แสงช่วง และ ศิวพงศ์ ธีรอำพน. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นหนี้ในระบบของประชาชนในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 4(2), 59–69.
- โรส เตชชัยจินดา. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการกู้เงินในระบบของประชากรในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- วิษยาดา ถนอมชาติ. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจกู้ยืมเงินในระบบสถาบันการเงิน. *วารสารเศรษฐศาสตร์ ประยุกต์และกลยุทธ์การจัดการ*, 10(2), 176-197.
- ศูนย์วิจัยกรุงศรี. (2567). หนี้ครัวเรือน” ส่อพุ่ง 16.8 ล้านล้าน ย้ำปัญหา รายได้ไม่พอใช้จ่าย แม้คน ไทยลด “ก๋อหนี้” ก่อน ใหม่. สืบค้นจาก https://www.thairath.co.th/money/economics/thailand_econ/2775635.
- สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2566). ส่องหนี้ในระบบจากข้อมูลสำรวจศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชน. สืบค้นจาก <https://www.pier.or.th/abridged/2022/08>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2562*. สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/qC.
- _____. (2564). *ความแข็งแกร่งของหญิงไทยกับการเป็นบทบาทการเป็นผู้นำครัวเรือนเปราะบาง*. สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/infomotion/2023/20230428015122_42738.
- _____. (2564). *สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2564*. สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/qC.
- _____. (2566). *สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2566*. สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/qC.

